

Duitsland en de Duits-Nederlandse relatie

mr. J. van Duurling – kolonel van de Militair Juridische Dienst*

Inleiding

Dit jaar bestaat de *Bundeswehr* vijftig jaar. Op 7 juni 1955 werd het *Bundesministerium der Verteidigung* opgericht. In datzelfde jaar werden op 12 november in Bonn de eerste 101 militairen aangesteld en was de *Bundeswehr* een feit. In Duitsland en binnen de *Bundeswehr* is dit jaar, onder het motto 'Entschieden für den Frieden' veel aandacht aan dit vijfde lustrum besteed.

Het is lovenswaardig en getuigt van respect dat de *Militaire Spectator* aan het einde van dit feestjaar een themanummer wijdt aan de militaire samenwerking met Duitsland. Terugkijkend op de naoorlogse geschiedenis kan immers worden vastgesteld dat de Duits-Nederlandse defensiesamenwerking als één van de hoekstenen kan worden beschouwd van de succesvolle Duits-Nederlandse relatie.

Over Duitsland en de Duits-Nederlandse relatie valt veel te zeggen. Gevraagd naar een algemene be-

schouwing, heb ik mezelf de opdracht gegeven het artikel zo in te kleden als ik antwoord zou geven aan een voorbijganger die geïnteresseerd is in defensie. Dat wil zeggen: van algemeen naar bijzonder en aansluitend bij de actualiteit en het interesseveld van de lezer.¹

In september van dit jaar zijn in Duitsland vervroegde verkiezingen gehouden omdat de Bondsdag, op initiatief van Bondskanselier Schröder, voortijdig was ontbonden door de Bondspresident. De inzet van deze verkiezingen werd voornamelijk bepaald door sociaal-economische thema's.

Daarom neem ik u eerst mee naar het politiek-bestuurlijke veld en de economie. Omdat u echter ook bent geïnteresseerd in veiligheidspolitieke thema's en de strijdkrachten leid ik u vervolgens in vogelvlucht langs het nieuwe elan in de Duitse buitenlandse politiek en de transformatie van de *Bundeswehr*. Daarna sluit ik af met een blik op de Duits-Nederlandse relatie.

Duitsland nationaal

Bevoegdheden van de deelstaten

Duitsland is een bondsstaat (federatie) met 82 miljoen inwoners, die bestaat uit zestien deelstaten. Tot de hereniging bestond West-Duitsland uit elf deelstaten. In 1990 zijn hieraan

de vijf deelstaten van de voormalige DDR, de *Neue Bundesländer*, toegevoegd.

De deelstaten mogen niet worden vergeleken met de Nederlandse provincies. De bevoegdheden en taken van de deelstaten hebben namelijk een

* De auteur is Defensieattaché in Berlijn.

¹ Bij het schrijven van dit artikel heb ik gebruik gemaakt van beschikbare teksten en toespraken. Daarnaast heb ik geput uit diverse afleveringen van de maand- en weekbladen *Europäische Sicherheit*, *Y*, *Die Bundeswehr*, *Behörden Spiegel*, *Griephan Briefe en Aktuell*. Voor feiten en cijfers heb ik gebruik gemaakt van www.niederlandeweb.de.

veel meer omvattend karakter. Subsidiariteit is het kernbegrip in de verhouding tussen deelstaten en Bond. Het federatieve niveau mag alleen regelend optreden indien dit op het niveau van de deelstaat niet of minder goed kan worden gedaan. Buitenlandbeleid, defensie en monetaire aangelegenheden vallen onder de uitsluitende bevoegdheid van de Bond. Ruwweg alle sociaal-maatschappelijk aangelegenheden vallen echter onder de bevoegdheid van de deelstaten of er is sprake van een concurrerende bevoegdheid. De Bond stuurt hierin met zogenaamde raamwetgeving en op het gebied van de rechtspraak met de hogere gerechten en het Constitutionele Hof.

Over wetgeving waarin de bevoegdheden of belangen van de deelstaten in het geding zijn, beslist naast de federale Bondsdag de, uit vertegenwoordigers van de deelstatenregeringen bestaande, Bondsraad mee.

Dit systeem is Duitsland min of meer opgelegd na de Tweede Wereldoorlog en vertoont gelijkenis met het Amerikaanse systeem van *Checks and Balances*. Vanuit het naoorlogse perspectief is het echter verder doorgevoerd. Zo ontbeert de Bonds-president de ruime executieve bevoegdheden van de Amerikaanse president en zijn de vijf staatsorganen (President, Kanselier, Bondsdag, Bondsraad en Constitutioneel Hof) onderling sterk afhankelijk.

In de betrekkelijk overzichtelijke wereld van de jaren vijftig en zestig, met een overzichtelijk aantal deelstaten en weinig media-invloed, kon dit systeem bevredigend werken. In de almaar complexer wordende omgeving vanaf de jaren tachtig bleek het model, vanwege de onmogelijkheid centraal slagvaardig op te treden, inerte in de hand te werken. Keuzes voor de langere termijn werden namelijk niet gemaakt. Met zes-

tien deelstaten is er immers altijd wel ergens een verkiezing op komst en moet de kiezer worden gewonnen. Verlies betekent immers niet alleen een andere deelstaatregering maar ook een wijziging in samenstelling van de Bondsraad.

Verkiezingen

De opmaat naar verkiezingen in september en de daarop volgende regeringsvorming waren in het licht van de noodzaak tot ingrijpende economische hervormingen een aansprekend voorbeeld van de ingewikkeldheid van het politieke systeem. Maar ze tonen ook aan dat in Duitsland de wil bestaat het systeem aan te passen. Zo leidde in het voorjaar de uitslag van de verkiezingen in Nordrhein-Westfalen tot een samenstelling van de Bondsraad die het de Rood-Groene regering, naar de mening van Bondskanselier Schröder, onmogelijk maakte politiek slagvaardig te regeren.

De Bondskanselier stuurde aan op een motie van wantrouwen en vervolgens ontbond de President de Bondsdag. Ontevreden over de gang van zaken gingen twee leden van de Bondsdag in beroep bij het Constitutionele Hof. Deze stelde hen echter niet in het gelijk en opende aldus de weg naar nieuwe verkiezingen. De nieuwe centrumregering van CDU/CSU en SPD zal naar verwachting het federale systeem hanteerbaarder willen maken. Zij zal de onderlinge bevoegdheden scherper willen afbakenen. Het probleem doet zich hierbij echter voor dat de 'kalkoen (de Bondsraad) mee moet beslissen over de samenstelling van het kerstdiner'.

Zoals reeds gezegd speelden bij de verkiezingen voornamelijk sociaal-economische thema's een rol. De huidige sociaal-economische omstandigheden moeten worden geplaatst tegen de achtergrond van het naoorlogse *Wirtschaftswunder*, dat Duitsland on-

Politiek-operationeel overleg op hoog niveau, Prizren, 1999

(Foto P.J.E.J. van den Aker)

Nederlandse Chinook-helikopter met Duitse Wiesel-gevechtsvoertuigen als 'underslung' (Foto P.J.E.J. van den Aker)

gekende welvaart heeft gebracht, met hoge lonen, zeer gunstige arbeidsomstandigheden en een bevolking die gewend raakte aan materiële vooruitgang.

Economische stagnatie

De actuele situatie van sterk verminderde economische expansie maakt

deze welvaart echter onbetaalbaar. De economische stagnatie, de hereniging van de twee Duitslanden, die tot nu toe zo'n 1700 miljard euro heeft gekost, en het door de federale structuur gecreëerde onvermogen tot centrale en slagvaardige politieke sturing, hebben geleid tot een torenhoge staatschuld.

Momenteel maakt Duitsland een moeizaam hervormingsproces door. Men beseft dat de loonkostenkosten omlaag moeten, dat de productie moet stijgen en dat de arbeidsmarkt moet worden geflexibiliseerd.

Met deze economische hervormingen hoog in het vaandel gingen de Christendemocraten de recente verkiezingen in. Aanvankelijk leken ze in de peilingen de stem van de meerderheid van de bevolking voor zich te winnen maar ze wisten uiteindelijk de bevolking toch niet te doordringen van de noodzaak tot ingrijpende veranderingen.

*Zum Tode betrübt...*² is wellicht één van de kernproblemen; er heerst onbegrip voor de teloorgang van het *Wirtschaftswunder* en men is bang voor grote (negatieve) veranderingen. Een bijkomend probleem is een sterke vergrijzing en een, met Nederland vergelijkbaar, achterblijven van de ontwikkeling in de consumptieve sfeer.

Het grote lichtpunt in de Duitse economie is echter dat het land in 2004, in euro's en in absolute getallen gemeten, mondiaal het hoogste exportvolume behaalde. Het behoeft geen betoog dat als men weet te bewerkstelligen dat 82 miljoen Duitsers iets meer kunnen en durven te gaan consumeren, de economische groei van Duitsland verder kan aantrekken. Hiermee worden de structurele problemen echter niet opgelost.

Duitsland internationaal

In de herfst van 2004 werd Duitsland in een spotprent in een Britse krant vergeleken met een slapende walvis. De vergelijking werd geplaatst in een veiligheidspolitieke context van de

² *Freudvoll / Und leidvoll, / Gedankenvoll sein; / Langen / Und bängen / In schwebender Pein, / Himmelhoch jauchzend, / Zum Tode betrübt, / Glücklich allein / Ist die Seele, die liebt.* Citaat uit 'Egmont' (*Klärchens Lied*) van Johan Wolfgang von Goethe (1749-1832).

EU-battlegroups. De 'walvis' is echter al enige jaren bezig te ontwaken en zich los te maken van de zich voornamelijk zelf opgelegde historische last. Een last die, tijdens de betrekkelijk stabiele jaren van de Koude Oorlog, Duitsland tot een onzelfzuchtige voortrekker binnen de Europese Unie maakte en een trouw Transatlantisch bondgenoot.

Brede politieke horizon

De politieke horizon van Duitsland is de laatste jaren aanmerkelijk verbreed, niet alleen binnen Europa, maar ook daarbuiten. De Duitse solidariteit met de Verenigde Staten na 11 september 2001 in de strijd tegen het internationale terrorisme gaf het Duitse optreden een meer mondiale dimensie.

Tijdens de Afghanistan-conferentie op de Petersberg in Bonn profileerde Duitsland zich als een serieuze speler bij het oplossen van internationale conflicten. Aangemoedigd door dit

succes ging het een grotere rol op het internationale toneel opeisen. Een rol die, onder leiding van juist een Rood-Groene Regering en dus 'onverdacht' in het licht van de historische last, ook binnen de nationale verhoudingen acceptabel was.

Dat dit ook weer tot een geheel eigen koers kon leiden, bleek een jaar later, toen de Rood-Groene regering juist tegen de Verenigde Staten stelling nam in het Irak-conflict.

Altijd al sterk multilateraal gericht kijkt Duitsland meer dan ooit verder om zich heen. Daarbij schenkt het nu meer aandacht aan het midden en oosten van Europa; de nieuwe Europese lidstaten, maar ook Rusland en de Oekraïne.

Buiten Europa mag China zich verheugen in een toegenomen Duitse belangstelling. Dat een eigen koers ook een keerzijde heeft, werd in het kader van de VN-hervormingen duidelijk bij het mislukte streven naar een Duitse zetel in de Veiligheidsraad.

Crisisbeheersing

Op militair gebied hebben zich in Duitsland spectaculaire ontwikkelingen voorgedaan. Nog geen tien jaar geleden kon niemand zich voorstellen dat Duitse militairen buiten het NAVO-gebied zouden optreden. Thans zijn gemiddeld 8.000 militairen actief in crisisbeheersingsoperaties, en in relatief korte tijd is ook het karakter van de inzet veranderd van logistieke ondersteuning op afstand tot de ontplooiing van gevechtseenheden.

Leidde de inzet van Duitse troepen in Kosovo in 1999 nationaal nog tot principiële discussies, nu beperkt de discussie zich tot technische kwesties (budget en capaciteit) en de waardering van risico's. De Duitse deelname aan internationale operaties is zelfs zo vanzelfsprekend geworden, dat het optreden als *lead nation* als inherent wordt beschouwd aan de omvang van het land en het 'expeditie-karakter' van de nieuwe structuur van de strijdkrachten.

Forensische teams (ICTY) onderzoeken de 'plaats delict' bij Orahovac (Foto P.J.E.J. van den Aker)

Ook internationaal staat deze ontwikkeling niet ter discussie. Met enerzijds een recent verleden als trouwe volger van zowel de Europese als de Transatlantische gedachte en anderzijds de nieuwe, onafhankelijke koers wordt Duitsland door veel kleinere (buur) landen actief benaderd voor internationale samenwerking of operationeel optreden.

De Duitse strijdkrachten

De strijdkrachten vallen volledig onder federatieve verantwoordelijkheid. In vreedetijd heeft de minister van Defensie het opperbevel. In oorlogstijd komt deze bevoegdheid toe aan de Bondskanselier.

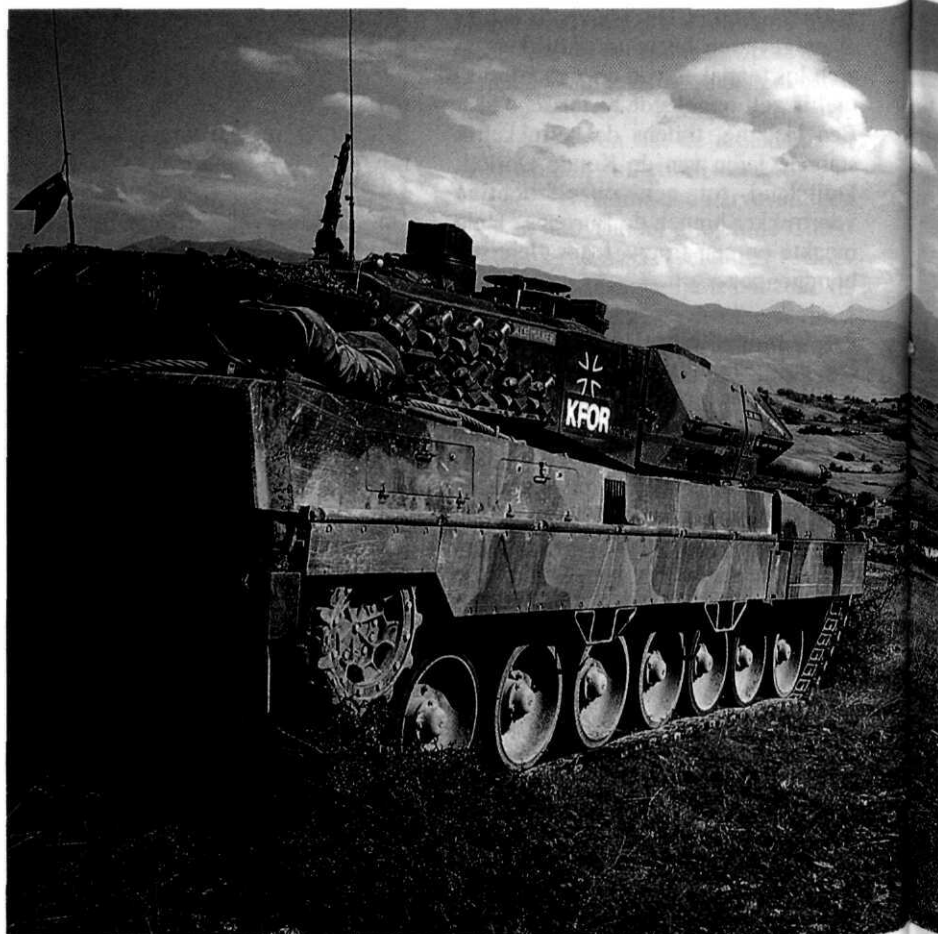
In januari 2005 heeft de minister van Defensie in het *Berliner Erlass* de verdeling van de verantwoordelijkheden en bevoegdheden binnen het ministerie nieuw gestalte gegeven. Feitelijk komt het erop neer dat de positie van de *Generalinspekteur* is versterkt en hij een met de Nederlandse CDS vergelijkbare positie heeft.

De *Inspekteure* van de krijgsmachtdelen (inclusief de *Sanitätsdienst*) en de *Streitkräftebasis* (vergelijk het CDC) zijn verantwoordelijk voor de gereedstelling. Zij kunnen worden vergeleken met de vroegere bevelhebbers. Naast het militaire deel van de *Bundesministerium der Verteidigung* (BMVg) vallen de, met DMO, DGFC, HDP en DJZ vergelijkbare, afdelingen rechtstreeks onder de minister van Defensie.

Het ligt in de lijn der verwachtingen dat binnen enkele jaren het niveau van de *Inspekteure* van de krijgsmachtdelen, eveneens vergelijkbaar met Nederland, wordt opgeheven en de *Führungskommandos* rechtstreeks onder de *Generalinspekteur* komen te vallen.

Reorganisaties

De Duitse strijdkrachten hebben in de afgelopen vijftien jaar enorme reorganisaties doorgemaakt en zijn drastisch

ingekrompen. Vergelijkbaar met andere westerse naties werd na de val de Muur de omvang en samenstelling aangepast, maar voor Duitsland kwam hier ook nog de *Eingliederung* van de voormalige Oost-Duitse *Nationale Volksarmee* bij. De thans lopende reorganisatie (*Transformation*) beoogt de Duitse strijdkrachten te transformeren naar een betaalbare en inzetgeoriënteerde krijgsmacht.³

De politieke aanzet tot de *Transformation* heeft de minister van Defensie gegeven in de *Verteidigungspolitische Richtlinien* (21 mei 2003). De *Generalinspekteur* heeft in zijn rol als *corporate planner* deze richtlijnen vertaald in de *Konzeption der Bundeswehr* (9 augustus 2004). Hierin wordt het transformatieproces en de nieuwe taakstelling, samenstelling en omvang van de strijdkrachten beschreven. Leidende principes zijn: oriëntering op

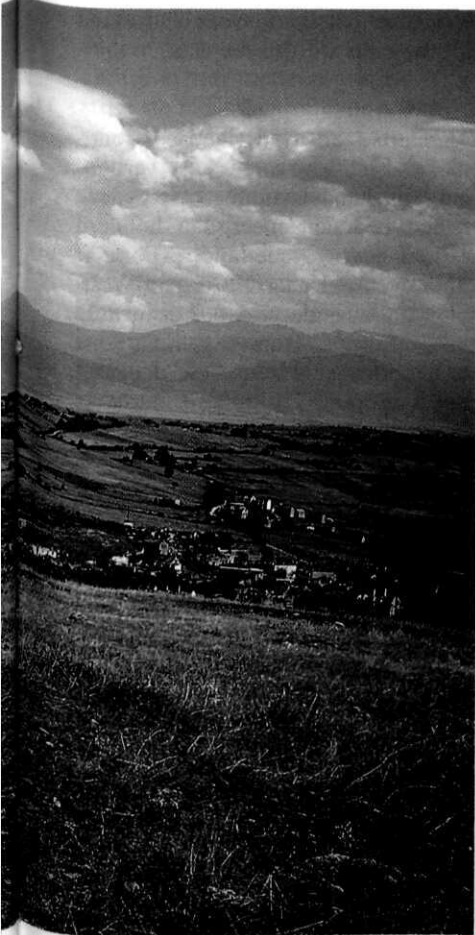
capaciteiten, *Streitkräftegemeinschaft* (*joint*), flexibiliteit en *vernetzte Operationführung*. De transformatie moet in 2010 zijn voltooid.

Nieuwe taken

De nieuwe taken van de *Bundeswehr* zijn:

- conflictpreventie, crisisbeheersing en bestrijding van het internationale terrorisme;
- bondgenootschappelijke ondersteuning;
- bescherming van Duitsland;
- redding en evacuatie;

³ Deze paragraaf is voornamelijk gebaseerd op het artikel: 'Ziel der Transformation der Bundeswehr ist die Verbesserung der Einsatzfähigkeit' van Wolfgang Schneiderhan in het februari-nummer van het tijdschrift *Europäische Sicherheit*. Generaal Schneiderhan is *Generalinspekteur der Bundeswehr*.

Duitse Leopard II-tank in Kosovo, 1999

(Foto P.J.E.J. van den Aker)

ge *joint* operaties in het inzetpectrum met een midden en lagere intensiteit. Plaatselijk en tijdelijk moeten zij in staat zijn om met geringe verliezen het hoofd te bieden aan militair georganiseerde of asymmetrische tegenstand.

- De *Unterstützungskräfte*, met een omvang van 147.500 militairen, bestaan uit de capaciteiten voor de ondersteuning en het voortzettingsvermogen van de *Eingreif- en Stabilisierungskräfte* (inlichtingen, verkenning, logistiek en commandovoering).

De Duitse landmacht zal in de toekomst vijf divisies en 12 brigades bevatten. De marine wordt ingedeeld in twee *Einsatzflottillen* en de luchtmacht zal bestaan uit drie divisies. Het luchttransportcommando wordt, indien aan alle voorwaarden is voldaan, overgeheveld naar het Europese Transportcommando (de *European Airlift Cell* in Eindhoven).

Dienstplicht

In de *Konzeption* wordt ervan uitgegaan dat 55.000 dienstplichtige militairen deel uitmaken van de organisa-

tie. Hiervan zijn de 25.000 vrijwillig langer dienende militairen inzetbaar voor internationale operaties. Er wordt vastgehouden aan de dienstplicht (negentien maanden) omdat dienstplichtigen waardevolle kennis meebrengen en aldus bijdragen aan een verankering van de krijgsmacht met de maatschappij. Men houdt echter ook vast aan de dienstplicht vanwege budgettaire redenen. Bovendien bestaat de vrees dat zonder de dienstplicht de

- internationale samenwerking en steunverlening in binnen- en buitenland.

De kern van de *Konzeption* is een driedeling van de strijdkrachten die kunnen worden ingezet in het gehele geweldsspectrum.

- De *Eingreifkräfte*, met een omvang van 35.000 militairen, worden ingezet in *joint* operaties van hoge intensiteit. Zij zullen de Duitse bijdrage vormen aan NRF, de EU-battle-groups en (nationaal) worden ingezet voor evacuatieoperaties.
- De *Stabilisierungskräfte*, met een omvang van 70.000 militairen, worden ingezet in langduri-

Kräftekategorien

Unterstützung der Einsetze und Grundbetrieb der Bundeswehr

147.500 Unterstützungskräfte

werving, in het sterk gepacificeerde naoorlogse Duitsland, onvoldoende resultaten oplevert.

Investeringen

De gekozen omvang van de *Bundeswehr* en de indeling in de *Kräftekategorien* hangt samen met de beschikbare ruimte (ongeveer 24 miljard) voor financiering. Het kleinere personeelsbestand (deels dienstplichtig), de differentiatie alsmede het afstoten van overtollig materieel schept ruimte voor de, aan de nieuwe oriëntatie gerelateerde, noodzakelijke investeringen.

Gebaseerd op de leidende principes in de *Konzeption* gaat het hierbij voornamelijk om *force enablers* die de bestaande '*Fähigkeitslücken*' moeten invullen. Het betreft hier verbeteringen op het gebied van de functies commandovoering, (wereldwijde) informatie, bescherming en ontplooiing.

Daarnaast wordt ook aandacht besteed de functies manoeuvre en vuur-

Kräftekategorien

Stabilisierungsoperationen

70.000 Stabilisierungskräfte

kracht en logistiek. Een greep uit de concrete materieelplannen geeft de volgende opsomming: het *Führungs-informationssystem der Streitkräfte*, de SatCom Bw, het ruimteondersteunde verkenningssysteem SAR-Lupe, deelname aan het project *Alliance Ground Surveillance*, gevorderd onderzoek naar onbemande verkenningssystemen (UAV), de aanschaf van de A 400M voor strategisch luchttransport, de aanschaf van de NH90/MH 90 transporthelikopters en de (mee) ontwikkeling (met de VS en IT) van het luchtverdedigingssysteem MEADS.

Op het gebied van bescherming worden aanschaf: gepantserde vrachtauto's (Duro), gepantserde voertuigen voor verkenning en transport (Mungo, Dingo en Boxer). Ten slotte kunnen op het gebied van *Wirksamkeit im Einsatz* worden genoemd: de aanschaf van het infanterie-gevechtsvoertuig Puma, de gevechtshelikopter Tiger, de Eurofighter, de Fregatten 125 en de onderzeeër Klasse 212.

Een betaalbare krijgsmacht

Zoals gezegd betreft het hier concrete plannen en de regering heeft zich ten aanzien van de meeste projecten reeds gecommitteerd. Hiermee is voor de komende jaren nauwelijks ruimte voor andere keuzes binnen het defensiebudget. Gelet op de Duitse ambities op het wereldtoneel en het feit dat een groot deel van het materieel van eigen bodem komt en het behoud van een eigen defensie-industrie als deel van de totale defensie-inspanning wordt gezien, verwacht bijna niemand dat het budget zal/kan afnemen.

Gezien de algemene situatie in Duitsland zal het echter ook zeker niet toenemen. Als er andere keuzes moeten worden gemaakt, zal dat ten koste van de (omvang) van de bestaande plannen gaan.

De driedeling van de krijgsmacht en het behoud van de dienstplicht komt

Humanitaire hulpverlening

(Foto P.J.E.J. van den Aker)

voort uit de wens een betaalbare krijgsmacht te hebben van een omvang en vermogen passend bij de omvang en positie van Duitsland als 'Mittelmacht'.

De (inter)nationale kritiek dat Duitsland zich er goedkoop vanaf maakt, door eigenlijk slechts 35.000 militairen ter beschikking te hebben voor het hoogste geweldsspectrum en voor het overige slechts 'tweede klasse' eenheden heeft, wordt resoluut van de hand gewezen met een beroep op de realiteit van de internationale inzet in relatie tot het grondprincipe van flexibiliteit.

Duitsland - Nederland

Duitsland is van enorme betekenis voor Nederland. Een betekenis die aan Nederlandse zijde helaas nogal eens wordt onderschat, terwijl de Ne-

derlandse betekenis voor Duitsland nog weleens wordt overschat.

Export

De Duitse en Nederlandse economieën zijn nauw met elkaar verbonden. Het handelsvolume tussen deze landen bedraagt meer dan honderd miljard euro. Nederland exporteert bijna evenveel naar Nordrhein-Westfalen als naar de rest van de wereld buiten Europa. Binnen Europa staat de export naar deze Duitse deelstaat met ongeveer 20 miljard euro op de eerste plaats. De omvang van de export naar Baden-Württemberg is groter dan de Nederlandse export naar China en Japan samen.

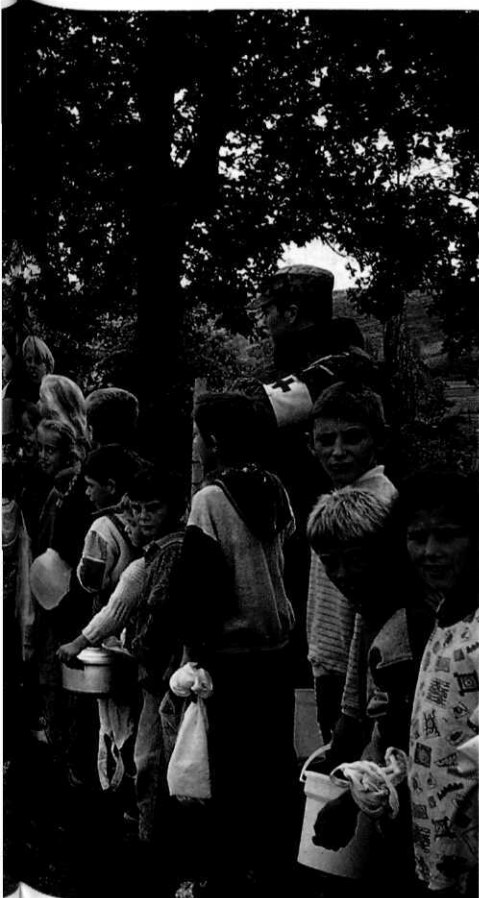
In totaal exporteert Nederland voor ongeveer 61 miljard euro naar Duitsland. Omgekeerd importeert Nederland voor ongeveer 41 miljard euro uit Duitsland. Hiervan voert Nederland ongeveer 75 procent, via de

Nederlandse *main ports*, door naar andere bestemmingen. Als de totale Duitse export met één procent stijgt, stijgt de Nederlandse export met 0,1 procent. Het Duitse succes op de wereld exportmarkt is voor Nederland dus goed nieuws.

In een vrije-marktomgeving ontwikkelt de economie zich natuurlijk betrekkelijk autonoom, maar ze is zeker niet onafhankelijk van de mate waarin op overige terreinen wordt samengewerkt.

De Duits-Nederlandse relatie en samenwerking is op tal van gebieden van oudsher intensief. De voornaamste reden hiervoor is natuurlijk het feit dat we buurlanden zijn. Maar in het naoorlogse Duitsland speelde bovendien mee dat West-Duitsland sterk op het westen was gericht en de bevolking zich verbonden voelde met de kleinere buurlanden.

In beslag genomen handvuurwapens, Prizren, juli 1999

(Foto P.J.E.J. van den Aker)

Het in Duitse ogen ontspannen en tolerante Nederland had bovendien een soort windvaan-functie voor de Duitse beleidsmakers. Deze min of meer beperkte focus is, zoals beschreven, als gevolg van de snelle ontwikkelingen van de laatste jaren een stuk minder geworden.

Grotere afstand

Met de verhuizing van de regeringszetel naar Berlijn is de afstand tot Nederland letterlijk en figuurlijk groter geworden. Terwijl Nederland vanuit Bonn nog een duidelijk zichtbare nabuur was, is de blik nu veel meer gericht op het oosten en de nieuwe lidstaten van de EU. Bovendien heeft het nieuwe elan in internationaal verband met zich meegebracht dat Duitsland zich nadrukkelijker richt op de andere grote spelers en zich wil manifesteren als gesprekspartner in de 'Dreiergipfel', met Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk.

Aan Nederlandse zijde mogen we niet uit het oog verliezen dat de positie die Duitsland voor de jaren negentig innam, eerder onnatuurlijk was voor een land met een dergelijke omvang en betekenis in Europa. Bovendien zijn de ontwikkelingen die Duitsland thans doormaakt goed voor het evenwicht in Europees verband.

Gelet op deze nieuwe rol en het disproportionele grote (economische) belang van Duitsland voor Nederland moeten wij ons, bewust van onze asymmetrische relatie, proactief opstellen.

Militaire samenwerking tussen Duitsland en Nederland

In 1990 was Nederland één van de elf landen waarmee Duitsland een substantiële militaire samenwerkingsrelatie had. Thans werkt het principieel multilaterale Duitsland met 66 landen samen.

De Duits-Nederlandse militaire samenwerking is echter nog steeds van een hoog gehalte en wordt door de Nederlandse ambassade uitgedragen als één van de hoekstenen van de binationale samenwerking. De dragers van de militaire samenwerking zijn voornamelijk de landstrijdkrachten. Aan beide zijden heeft deze samenwerking de hoogste prioriteit, die zijn weerslag vindt in de *Common Army Vision on Future Cooperation*.

Daarnaast mag ook niet ongenoemd blijven de unieke samenwerking in het gezamenlijke Legerkorps Hoofd-

**'Force Protection'
Brigade-hoofdkwartier
te Prizren**

(Foto P.J.E.J. van den Aker)

geldt ook voor de militaire samenwerking dat de verhouding asymmetrisch is en initiatief aan Nederlandse zijde is geboden.

Minister Kamp heeft, tijdens een bilateraal overleg met minister Struck op 13 september, het belang van de Duits-Nederlandse samenwerking onderstreept en gekwalificeerd als een strategisch partnerschap. De ministers hebben afgesproken de binationale

kwartier en de succesvolle binationale inzet van het hoofdkwartier in Afghanistan in 2003 en in NRF-verband in 2005. Tijdens het Nederlandse EU-voorzitterschap hebben Duitsland en Nederland bovendien als eersten het initiatief genomen tot de vorming een *EU-battlegroup* (januari 2007).

Defensie-industrie

In Duitsland wordt de defensie-inspanning als een samenhangend geheel van krijgsmacht en defensie-industrie gezien. De Duitse defensie-industrie wordt gedomineerd door grote bedrijven. De Duitse regering neemt actief stappen om deze industrie verder te ontwikkelen door consolidatie op nationaal niveau en inbedding op Europees niveau na te streven.

De drie grote Duitse marinewerven zijn inmiddels samengegaan in ThyssenKrupp Marinesystems en ook in de industrie die grondsystemen vervaardigt wordt consolidatie nagestreefd. Het Duitse en Nederlandse bedrijfsleven hebben elkaar veel te bieden. De consolidatie van industrie die zich op landoptreden richt biedt kansen en op maritiem gebied kan, gedragen door de nauwe samenwer-

king tussen de Duitse marine en de KM op het gebied van scheepsbouw (systemen), de al bestaande goede Duits-Nederlandse industriële samenwerking mogelijk worden uitgebreid.

Asymmetrische verhouding

Ondanks de zeer goede stand van zaken en de gezamenlijke successen

samenwerking verdragmatig te verdiepen en te verbreden over alle krijgsmachtdelen, de gezamenlijke *EU-battlegroup* na 2010 wederom ter beschikking te stellen en te bezien of het gezamenlijke hoofdkwartier kan worden aangeboden aan ISAF.

Afsluitend

De recente ontwikkelingen hebben aangetoond dat het van nature multilaterale Duitsland een dominantere rol opeist op het wereldtoneel. Gelijktijdig worstelt het land met grote economische en institutionele problemen. In de grootste reorganisatie van zijn naoorlogse geschiedenis transformeert de *Bundeswehr* zich principieel naar een inzetgeoriënteerde krijgsmacht.

Duitsland en Nederland zijn op tal van gebieden van groot belang voor elkaar en zijn economisch nauw verbonden. De militaire samenwerking is goed en wordt gezien als één van de hoekstenen van de Duits-Nederlandse samenwerking. De verhouding tussen beide landen is echter asymmetrisch. Van Nederland vergt dit een proactieve opstelling.

'Joint' werkoverleg

(Foto P.J.E.J. van den Aker)